

Boo kyrka

© Stockholms stift
Stockholm 2008
www.svenskakyrkan.se/stockholmsstift
info.stockholmsstift@svenskakyrkan.se

Boo kyrka

Boo församling, Värmdö kontrakt, Stockholms stift

Nacka Rensättra 5:1, Boo kyrkväg, Saltsjö-Boo, Boo socken, Nacka kommun, Uppland

Boo kyrka uppfördes efter ritningar av arkitekten Martin Hedmark 1922–1923 på Boo nya kyrkogård, vilken hade invigts redan 1912. Kyrkan invigdes den 29 juli 1923 av Nathan Söderblom.

Arkitekten Martin Hedmark (1896–1980) hade utexaminerats från Tekniska Högskolan samma år som han ritade Boo kyrka. Han hade tidigare arbetat hos Lars Israel Wahlman, som efter att ha ritat Engelbrektskyrkan i Stockholm ansågs vara en av landets främsta kyrkoarkitekter. När kyrkan i Boo blivit färdig utvandrade Martin Hedmark till USA, där han hade större delen av sin yrkeskarriär. Han hade en egen verksamhet i USA och ritade flera kyrkor, bl a First Swedish baptist church i New York 1928–31 och Community church of the Rockies i Estes Park, Colorado 1959.

Boo kyrka är skyddad kyrka är skyddad enligt 4 kapitlet lagen om kulturminnen.

HISTORIK

Boo blev socken ganska sent, namnet kommer av gården Boo, som donerades av Gustav Vasa till krigaren Jacob Bagge. Gårdens ålder är okänd. Läget är strategiskt vid det gamla inloppet till Stockholm, Baggenstaket. Ordet Boo kunde beteckna förvaltningsgård.

Innan Boo kyrka uppfördes 1923, utgjorde det privatägda Boo kapell traktens enda gudstjänstlokal. Boo kapell och herrgård uppfördes

för eget bruk efter ritningar av Nicodemus Tessin d y på 1720-talet. Kapellet invigdes 1724 och ersatte ett kapell från omkring 1630 som brändes vid rysshärjningarna 1719.

Det är oklart hur och varför Boo gamla kyrkogård, norr om Skogsö kapell, kom till. Den kan ha varit en begravningsplats för sjömän som dött till havs. Klart är att den från början användes för fattiga människor och att den anlades innan det ursprungliga Boo kapell uppfördes under 1630-talet. När sedan ett kapell hade uppförts vid Boo kunde fiskaren som bodde i stugan vid stranden nedanför kapellet ta begravningsföljet över det smala sundet i sin båt. När isen varken bar eller brast anar man vidden av befolkningens problem. Gårdsägarna begravdes då på Värmdö kyrkogård. Från mitten av 1800-talet fram till 1912, då den nya begravningsplatsen invigdes, var kyrkogården på Skogsö församlingens enda.

Boo var till en början **kapellförsamling** till Värmdö och senare till Gustavsberg. Inte förrän 1923, då Boo kyrka hade uppförts vid Sägtorp, fick Boo bilda egen församling med egen kyrkoherde. Innan Stockholms stift hade bildats 1942 hörde Boo till Uppsala ärkestift medan resten av nuvarande Nacka kommun tillhörde Strängnäs stift.

Både kapellet och begravningsplatsen blev för trånga runt förra sekelskiftet när samhället började växa. Redan på 1880-talet planerades för en ny kyrka. Överläggningarna slutade

med att man istället använde församlingens medel till ett renovera det gamla kapellet. Beslutet om en ny kyrka lät vänta på sig till 1916, då ärkebiskop Nathan Söderblom kallade socknens invånare till möte. Han framhöll att en ny kyrka borde stå klar till **pastoratsregleringen** år 1923. Förslaget fick kraftigt gensvar och de närvarande kom fram till att kyrkan kunde ligga vid Sågtorp där den nyanlagda begravningsplatsen fanns. Kyrkogården hade mätts upp redan 1910 och var bebyggd med ett litet **bisättningskapell**. Boo gård hade skänkt fastigheten Sågtorp till skola för församlingen.

Kyrkobygget lät vänta på sig eftersom det rådde delade meningar om vem som var underhållsskyldig till det gamla kapellet, församlingen eller patronus, gårdens ägare. Det visade sig dock på 1910-talet att kyrkobygget kunde finansieras med hjälp av medel ur de s k pastoralieöverskottsfonderna, vilka förvaltades gemensamt för det pastorat som Gustavsberg, Boo och Ingarö utgjorde efter det att det stora Värmdöpastoratet delats 1902. Områdets vilabebyggelse hade ökat kraftigt och svarade för mer än 80 procent av det sammanlagda fastighetsvärdet inom Boo socken, vilket gjorde att Boo hade den största ekonomiska bärkraften av församlingarna.

Även själva byggnadsprojektet hade många turer innan det kom igång. Bl a förelåg ett förslag av arkitekten Sigge Cronstedt, vilket dock visade sig bli för dyrt. För att få ner kostnaderna ändrades hans ritningar – bl a togs tornet bort, vilket inte gillades av församlingen. Genom kontakter knöts den då 25-åriga arkitekten Martin Hedmark till projektet och utförde ritningar till den kyrkobyggnad som slutligen uppfördes.

BESKRIVNING

Omgivningen

Boo kyrka ligger på Ormingelandet invid Baggenstaket i Stockholms innerskärgård. Området utgörs till stor del av en urbergsplatå som är sönderskuren av sprickdalar till ett starkt kuperat landskap där odlingsmarken och lövskogen begränsar sig till de smala dalsänkorna. På de höglänta och vidsträckta berg- och moränområdena utbreder sig barrskog. Kyrkan är belägen norr om Värmdövägen, på Boo kyrkväg. Söder om vägen ligger Eriksvik som ursprungligen var en gård med anor från 1797. Den äldre bebyggelse som är samlad kring Eriksviks gård invid Kilsviken utgörs av sommarvillor från 1800-talets andra hälft. Under 1930-talet styckades egendomen upp i ett stort antal fritidshustomter. Bebyggelsen har i stor utsträckning omvandlats till permanentbostäder.

Kyrkomiljön

Boo kyrka är högt belägen på en ås ovanför Sågsjön. Kyrkogården som sluttar brant mot söder är terrasserad och bevuxen med löv- och barrträd, mestadels björk och tall. I slänten söder om kyrkan ligger ett begravningskapell, vilket uppfördes 1910 och väster om kyrkan ligger två små kvadratiska byggnader under spåntäckta **tälttak**. Det södra är ett jordfästningskapell som uppfördes 1933 efter ritningar av arkitekten Erik Fant och det norra uppfördes 2001. Gravvårdarna är belägna på terrasseringarna söder om kyrkan. Murar och trappor på kyrkogården är av huggen, ofogad granit. Öster om kyrkan ligger en minneslund. Mot väster står två putsade grindstolpar under **tälttak**. Stolparna är täckta med skifferspån och kröns med klot.

Kyrkobyggnaden

Den putsade tegelkyrkan är uppförd i öst-västlig riktning, som en treskeppig basilika med ett smalare, absidialt avslutat kor i öster. Genom terrängens lutning har en undervåning erhållits med fönster i söder. Här ryms främst en rund, välvd sakristia under koret och en församlings-sal.

Exteriör

Kyrkans sockel är spritputsad och gråmålad. Fasadernas puts har en kvastad yta som är avfärgad i ljust gult. Huvudingången är belägen i väst-tornets västmur. Portalen är av sten med tympanon, vars bemålade reliefer föreställer S:t Ansgar och S:t Botvid – Sveriges och Sörmlands missionshelgon. Olika uppgifter föreligger om skulptörens namn, Olle Hjortzberg eller Ivar Johnsson.

Till kyrkans entré sitter en pardörr under ett lunettformat överljusfönster. Fönstret har järndekorationer i form av änglar, svarta med förgyllda vingar och ansikten. Dörrbladen är klädda med svartmålad järnplåt. Kyrkan har rundbågiga fönsteröppningar med fönsterbleck av koppar. Öppningarna är försedda med blyspröjsade bågar med små infattade glasmålningar som föreställer passionsscener. I mittskeppet, ovanför sidoskeppen är lunettformade fönsteröppningar med blyspröjsade bågar med färgade glas. I västfasaden bakom orgeln finns ett runt fönster med en glasmålning som föreställer Guds allseende öga. Samtliga glasmålningar är utförda av Ringströms glasmästeri efter konstnären Olle Hjortzbergs (1872–1959) ritningar.

Kyrkans långskepp har sadeltak och dess sidoskepp valmade takfall. Det rundade koret har ett rundat takfall vilket liksom övriga takfall är

Kyrkan med dess runda kor från nordöst.

täckt med skiffer. Tornspiran som kröns av en förgylld tupp, har norrländska klockstaplar som förebild. Den har dekorativt bemålade undertak och är liksom dess pelare spånklädd.

Interiör

Kyrkorummets treskeppigt med en halvrund absid i öster. Arkaderna mellan mitt- och sidoskeppen bärs upp av fyra granitkolonner vars material hämtats i församlingen och bearbetats av traktens stenhuggare. Koret med rund absid avgränsas med en hög, rundbågig triumfbåge. Från dolda fönster bakom absidens höga bågar kommer ett svagt ljus.

Kyrkans golv är mönsterlagt i tegel, förutom under bänkkvarteren där det ligger lackat brädgolv. Väggarna är vitputsade med enstaka muralmålningar av Boo-sommargästen Olle Hjortzberg. Veronikas svatteduk ovanför dopfunten, målade han spontant dagen innan kyrkan invigdes. Huvudmålningen i absiden heter Herden och hans hjord och triumfbågens bilder är hämtade ur Nya testamentet. Dessa målningar blev färdiga 1944.

I kyrkorummets mittskepp är takstolen öppen och brädundertaket liksom takstolarna

Kyrkorummet från väster.

brunlaserade med diskreta dekorationer såsom ramverk och växtornamentik. Sidoskeppens tak är brunlaserade, plana bräddtak. Taken i övriga utrymmen är vitputsade.

Innanför kyrkans entrédörrar sitter ytterligare ett dörrpar, vilka har glasad överdel med svartmålat smidesgaller samt enkla fyllningar nedtill. Interiört är kyrkans dörrar grönlaserade fyllningsdörrar med marmorerade fält i gulbruna toner. De rundbågiga fönstren är invändigt försedda med träspröjsar, vilka liksom karmarna är brunmålade. Fönsterbänkarna är av brun, polerad kalksten. Under fönstren sitter **flänselement** bakom elementskydd av gråmålat trä med genombruten växtornamentik. Bänkinredningen, som är samtida med kyrkans uppförande, är

grönlaserad med marmoreringsmålade fyllningar i gula och svarta toner. Lister runt fyllningarna är målade i svart och rött.

Altaret är vitputsat med grönlaserad sockel och brunpolerad kalkstensskiva. Den genombrutna **altarringen** har en mörkgrön laserering med dekorationsmålade fält. **Korskranket** består av ett svartmålat järnsmidesstaket med förgyllda ljushållare och konstgjorda lågor. Predikstolen är marmoreringsmålade i gult och svart med målningar i fält. Målningarna, som föreställer Martin Luther och Olaus Petri, är utförda av Olle Hjortzberg. Dopfunten, som är en parafas på senmedeltidens funtar och huggen ur samma granitblock som kolonnerna, ritades av Martin Hedmark vid kyrkans uppförande.

Orgelläktarens barriär är marmoreringsmålade i gult och brunt. Nuvarande orgel ersatte den ursprungliga orgeln 1990. Orgelfasaden, som är laserad och marmoreringsmålade, har en bemålade bräda med förgyllda figurer från 1925-års orgel.

Av kyrkklockorna är mellanklockan den äldsta. Den införskaffades 1911 till en klockstapel som stod på kyrkogården i Sågtorp innan kyrkan byggdes. Liksom lillklockan från 1923, är den gjuten av K G Bergholtz & Co i Stockholm. Storklockan kom däremot från M&O Ohlssons gjuteri i Ystad 1928.

Sakristian, belägen under **koret**, är smyckad med en dekorationsmålade list som löper runt

Kyrkorummet från öster.

taket. Till källaren kommer man antingen från norr via en trappa som följer den runda **absidens** form, eller från källarvåningens dörröpp-

Predikstolen med målningar av Olle Hjortzberg.
© OLLE HJORTZBERG/BUS 2008

Dopfunten med fresken Veronikas svetteduk av Olle Hjortzberg på väggen bakom.
© OLLE HJORTZBERG/BUS 2008

ning mot öster. I källarvåningen finns förutom sakristian också en församlingssal och ekonomitrymmen. Golven är lagda med tegel och väggar och tak är vitputsade. I församlingssalen står en kraftig granitpelare.

Övriga inventarier

Bakom det murade altaret står en Kristusbild, skuren i ek av Ninnan Santesson (1891–1969) vid kyrkans uppförande. Santesson tillhörde Sveriges ledande skulptörer omkring 1920 och svarade för flera betydande verk. Skulpturen i Boo föreställer den uppståndne Kristus som vandrar in i församlingen med vänster hand höjd till välsignelse. Altarbilden skänktes till kyrkan av grevinnan Cronstedt.

Av kyrkans övriga konstverk kan nämnas en gipsrelief från omkring 1600 som föreställer korsfästelsen. Den är försedd med skuren ram och har vid 1700-talets mitt hängt i Boo kapell. En oljemålning på kopparplåt är från tidigt 1600-tal och en romersk mosaik, signerad C. Roccheggian, från 1881. På södra långhusväggen hänger ett gipskrucifix från 1700-talets förra hälft. Bakom ett glasat järnsmidesgaller i en rundbågig nisch i koret står kyrkans votivskepp från 1775. Skeppet är skänkt av Rolf Cronstedt.

Kyrkan bevarar ett flertal silverföremål från 1700-talet, exempelvis en förgylld kalk från 1700-talets början, en kanna från 1737, en patén från 1737 samt en oblatask från 1690. Bland kyrkans textilier finns två mässhakar från 1700-talets första del. I kortrappan ligger en stor vävd kormatta.

Av kyrkans ljusredskap kan nämnas långhusets mässingsarmaturer, som är från sekelskiftet 1700. Från samma tid är två mässingsplåtar och två stakar med spiralvridet skaft. Från 1600-ta-

let finns en gjuten, trefotad stake med två vridbara armar. Från kyrkans uppförandeperiod finns ett flertal bevarade ljusredskap för elektriskt ljus. I långhusets sidoskepp hänger tre lyktor på vardera sidan, vilka är tidstypiska. På granitpelarna sitter ljusplåtar i samma stil. I vapenhuset hänger en stor smideslykta med färgat glas, vilken likaså är samtida med kyrkan.

KULTURHISTORISK KARAKTERISTIK

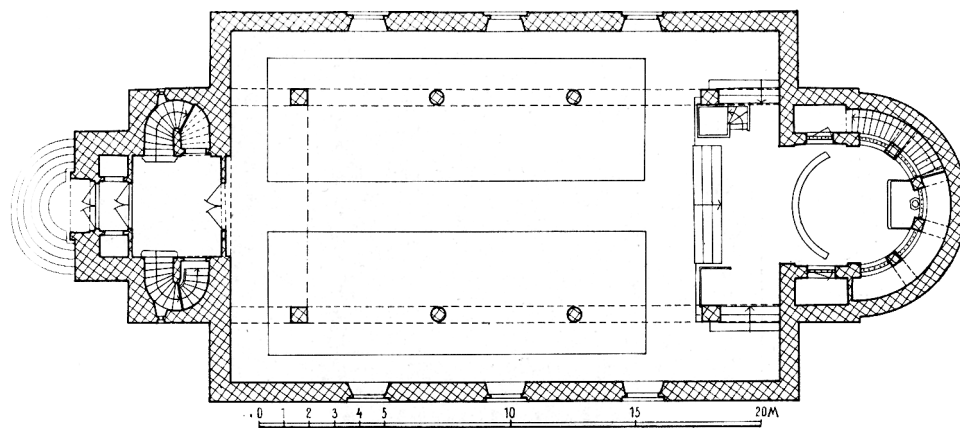
Arkitekten Martin Hedmark talade själv om italienska och sydfranska kyrkor som sin utgångspunkt för kyrkans utformning. Exteriört har kyrkan i huvudsak klassicistiska drag, men uppvisar även inslag av nationalromantik och historiserande blandstil med medeltida drag. Kyrkans utformning med dess lägre sidoskepp har samkomponerats med den terrasserade kyrkogården. Kyrkans exteriör är stram och klassisk, men den spånklädda spiran och de blyinfattade fönstren är exempel på nationalromantiska inslag i arkitekturen. De medvetet bevarade tallarna på kyrkogården hör också nationalromantiken till.

Till det klassiska i Boo kyrka hör själva rumskapelsen. I interiören är arkitektens inspiration från italienska, fornkristna och romanska basilikor tydligast. Kalkmålningar, predikstolens dekorationer och fönstrens glasmålningar, utförda av Olle Hjortzberg, en av tidens mest kända konstnärer, präglar kyrkans i övrigt strama interiör. Kyrkans fasta inredning med färgstarka marmoreringsmålningar bidrar också till kyrkorummets karaktär. Även om kyrkans huvuddrag interiört är klassiska så finns även nationalromantiska drag. Till dessa hör valet av material, såsom granit och trä. Kyrkans tegelgolv samt dopfunten av granit ger medeltida associationer.

Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av kyrkan och kyrkomiljön:

- kyrkogårdens terrasseringar och trappor samt växtligheten
- kyrkans exteriör med ursprungliga detaljer som spirans dekorativt bemålade undertak, bemålade putsreliefer i **tympanonfältet** ovanför dörren och de blyinfattade fönstrens målningar, utförda av Olle Hjortzberg
- kyrkans interiör med ursprunglig fast inredning såsom predikstol och bänkinredning
- tegelgolvet
- dopfunten
- kyrkans utsmyckning av Olle Hjortzberg, såsom kalkmålningar på väggar och valv, målningar i predikstolens fyllningar samt fönstermålningar
- Kristusbilden skuren i ek av Ninnan Santesson
- tidstypiska el-armaturer från kyrkans uppförande
- ett flertal av de föremål som är äldre än kyrkan har tidigare funnits i Boo kapell och är därmed värdefulla för församlingens kyrkohistoria.

ORIENTERINGSPLANER

Plan av kyrkan. Ur Ljungström, Lars, Kyrkorna i Boo församling, Upplands kyrkor 210, Katrineholm 1988.

Situationsplan saknas

KRONOLOGI

Årtal	Händelse	Källa
1922–1923	Kyrkan uppförs efter ritningar av arkitekten Martin Hedmark. Invigning av kyrkan äger rum den 28 juli 1923.	Zetterqvist 1977
1953	Restaurering. Exteriör: Kyrkans fasader får sin nuvarande kvastade puts. Ursprunglig taktäckning av spån på långhus ersätts med skiffer. Interiör: Ommålning av kyrkorummet och av den fasta inredningen.	ATA
1972–1973	Restaurering. Tegelgolvet i kyrkan rengörs. Väggar rengörs och målas om. Bänkinredningen målas om, bortsett från de marmorerade fälten.	dito
1980– 1990-tal	I sakristians fönsterbänk utförs arbete. Putsad gråmålad fönsterbänk med inbyggd piscina av röd, polerad granit.	dito
1988	Ombyggnad av källarlokalerna.	dito
1990	Orgeln tillkommer efter ritningar av arkitekten Ulf Oldeus och tillverkas av Nye Orgelbyggeri. Den har 25 stämmor och ersätter en tidigare orgel från 1925. Den nya orgeln bevarar en del, en bemålad bräda med förgyllda figurer, från 1925-års orgel.	dito
1994	Ändring av entrétrappa för handikappsanpassning.	dito
1995	Invändiga förändringar som innebär omDispositionering av delar av koret samt av långhusets främre del. Bl a tas främsta bänkraden bort. Ljushållare sätts fast på varannan bänkrad.	dito
1998	Byte av takspån på tornets nedre fall.	dito
2001	Förrådsbyggnad uppförs nordväst om kyrkan. Byggnaden uppförs som pendang till tidigare kapellbyggnad väster om kyrkan.	Stockholms läns museum, arkivet

KÄLLFÖRTECKNING

ATA Antikvarisk-topografiska arkivet
Bebyggelseregistret, Riksantikvarieämbetet
SLM Stockholms läns museum, arkivet

Bonnier, Ann Catherine, *Kyrkorna berättar*,
Uppsala 1987

Boethius, Ulf, *Vägvisare till kyrkorna i Stock-
holms län*, Uddevalla 1980

Brandel, Sven, m fl. *Sveriges kyrkor, Boo kyrka,*
band 1, häfte 3, Stockholm 1949

Calissendorff, Karin, *Ortnamn i Uppland*,
Stockholm 1986

Ljungström, Lars, *Kyrkorna i Boo församling,*
Upplands kyrkor –210, Katrineholm 1988

Nilsson, Christina, *Kyrkguiden, Vägledning till*
kyrkorna i Stockholms stift, Stockholm 2001

Svenskt ortnamnslexikon, Språk- och folkmin-
nesinstitutet, Uppsala 2003

Zetterquist, Håkan, *När man byggde kyrka i*
Boo, Näckaboken, Uddevalla 1977